

Debatt

Pedagogisk forskning är bra!

Glenn Hultman

Professor emeritus, Linköpings universitet

Kontakt: glenn.hultman@liu.se

I detta debattinlägg fokuserar jag på forskningens olika funktioner i olika sammanhang, men även det praktiktäna och användningen av forskning. Vad är det som legitimerar forskning och hur fungerar den i olika miljöer? När det gäller användning av forskning behöver vi påminna oss om att det finns andra sidor av ”användning” som innebär att olika aktörer kan använda forskning på ett helt annat sätt än forskaren hade tänkt sig. Detta blir än mer angeläget idag när vi har en stark retorik om ”evidens”.

FORSKNINGENS FUNKTIONER

Det kan vara meningsfullt att diskutera pedagogisk forskning och dess olika funktioner eller roller, till exempel den demokratiska funktionen, den pedagogiska och den akademiska.

När det gäller *den demokratiska funktionen* behöver vi en mångfald av forskning för att många skall ha tillgång till ett spektrum av data och analyser för att på så sätt kunna ta del av och skaffa sig insikter inom ett område. Man kan vara intresserad av en översikt om skolutveckling för att öka sina insikter om utvecklingsprocesser och den senaste forskningens bidrag till dessa frågor (Hultman, 2015). Här blir det viktigt att många ges möjlighet att ta del av både ny och tidigare forskning. Forskningen bidrar till att öka ens insikter och förståelse för olika företeelser i skolan, inte minst detta att få stöd för att upptäcka nya sätt att ”se” och uppfatta det invanda vardagen. Detta kan även bidra med ett kritiskt öga på forskning och praktik. Ett utmärkt exempel på detta är universitetsbibliotekens databaser som tyvärr endast en begränsad del av oss har tillgång till. Här skulle dessa arkiv vara en viktig källa för skolans personal.

Här kan pedagogisk forskning vara bra eftersom den ger många en möjlighet att ta del av analyser och resultat som leder till att man vidgar sin uppfattning i olika frågor och att man kan odla en kritisk hållning till olika företeelser i skolans verksamhet.

När det gäller *den pedagogiska funktionen* så avser jag här det praktiktäna, det dagliga arbetet i skolan och forskningens roll i skolans vardag (se även Hultman, 2021). Forskningens betydelse i praktiken är inte alltid att forskningens resultat används helt och hållet och så som forskarna hade tänkt sig. Användningen kan vara fragmentarisk, man tar till sig delar. Men den kan även vara av karaktären ”missbruk”, det vill säga den används på ett annat sätt än det tänkta: man använder forskningen för att bekräfta eller för att rikta fokus åt annat håll – också detta en form av användning. Forskningens väg in i skolans klassrum har studerats under lång tid och särskilt inom den skolforskning som går under benämningen implementationsforskning. Den har bland annat intresserat sig för hur en innovation processas genom organisationen från det yttre in i klassrummen.

Här är exemplen många men vi kan påminna oss idén om synligt lärande, pedagogiskt ledarskap och konkret matematik utan att här presentera en översikt. I sådana frågor kan den pedagogiska forskningen bidra med analyser, dels hur vanligt det är med ett realiserande av en innovation, dels om den verkligen etableras i det inre och hur de olika processstegen ser ut. Forskning har till exempel visat dynamiken och problematiken när innovationen vandrar in i klassrum (Wolcott, 2003; McLaughlin, 1998) och har formulerat ”teorier” som gör att vi kan öka vår förståelse för fenomenet och problematiken i praktiken. När det gäller evidensbaserad praktik så finns det även inom detta område intressant forskning som erbjuder kritiska reflektioner (Avby et al., 2015) som möjliggör ett ifrågasättande av tanken om evidensbaserad. Cochran Smith och Lytle (1990) påpekade att vi behöver bättre förståelse för livet i klassrum från ett kulturperspektiv (”inside” perspektiv) och en liknande synpunkt ges av Biesta (2007) som menar att forskningen kan bidra med andra sätt att tolka verkligheten och bidra med ett annat sätt att förstå praktiken. Men pedagogisk forskning har även bidragit till att problematisera organisation och skolkultur (Siskin, 1994; Powell & Colyvas, 2008; Carlgren, 2015), lärande (Marton et al., 1977; Chaklin & Lave, 1993; Nuthall, 2005), ramfaktorer (Lundgren, 1984) och läroplaners roll och realisering (Sundberg, 2021). Den har även ökat förståelsen för den kunskapsbildning som sker i praktiken (Hultman, 2021) där forskningen inte alltid kan dominera som källa till kunskap. Vi vet idag för lite om hur den lokala kunskapsbildningen gestaltas och hur den eventuellt samspelar med forskningsanalyser. Detta gäller även lärare och rektorers förutsättningar för deltagande i forskning och dess användning.

Här kan den pedagogiska forskningen vara bra som ett komplement till den praktiktäna analysen och som en del i den praktiktäna processen. Men trots

att den är relevant och intressant behöver den inte komma till direkt tillämpning och påverka praktiken. Det finns en komplexitet i skolors vardag och många faktorer att ta hänsyn till.

När det gäller *den akademiska funktionen* tänker jag på forskarnas behov av forskning inom det egna intresseområdet. Detta är en viktig roll som forskningen har: att bidra med kunskap som ackumuleras, där forskarens analyser bygger på tidigare studier. Detta är ju en viktig del i doktoranders arbete med sina avhandlingar eller den etablerade forskarens arbete med nya ansökningar om forskningsmedel. I detta sammanhang är ju universitetsbibliotekens databaser av vikt. Men även andra sätt att söka litteratur har en roll att spela. Kanske är det så att (den nuvarande diskussionen om) evidensanalyser och forskningsöversikter fyller sin viktigaste roll i detta sammanhang. Forskningen ger vitt skilda bidrag som kan nyttjas av både forskare och praktiker: illustrationer till olika metoder, data, särskilt kvalitativa, som inbjuder läsaren till nya insikter och tolkningar (citat, vinjetter). Läsaren kan få uppslag till teorier, bland annat, i lägen där författaren ”missat” tolkningar som andra kan göra. Både forskare och praktiker kan ”läsa” en text på olika sätt, vilket kan bidra till en fördjupning av våra insikter. Jag kommer ihåg när jag själv återigen läste Jackson (1968) och reflekterade över hans data (citat) och reflektioner och slogs av påtagliga likheter med mina egna data och erfarenheter drygt 30 år senare (Hultman, 2001). Sådana insikter kan ge uppslag till tankar och teorier om hur detta kan förklaras och förstås. Här kan forskarnas arbete och erfarenheter tas till vara i praktiken i ett samspel där forskning underlättar en kritisk reflektion (Biesta, 2007).

Här kan den pedagogiska forskningen vara bra som grund för fortsatt forskning och bidra till insikter kring val av metoder, analyser och formandet av teorier.

Dessa olika funktioner gör att vi måste beakta relationen till olika fält av aktörer med delvis olika behov, intressen och förutsättningar. Den pedagogiska forskningen behöver förstås och värderas ur flera perspektiv.

VAD ÄR PEDAGOGIK?

Biesta (2011) menar att vi behöver en diskussion om vad som är ”det pedagogiska” (education) och skapa teorier som är rent pedagogiska:

(...) the question how, as educational researchers, we are able to identify processes and practices of education – which is, of course, something we need to do before we can start studying them. How, to put it differently, can we select the education going on in a building that has the word ‘school’ on it? (s. 190)

Biestas tanke kanske inte kan jämföras med den debatt som fördes under många år inom pedagogikämnet på temat ”Vad är pedagogik?”. Men kanske kan vi återknyta till den och reflektera över hur detta förde oss vidare i definitionen av ”pedagogik”? Och till detta att vi sedan länge identifierat pedagogiska processer inom olika domäner som skola, lärarutbildning, arbetsliv och media. I dessa diskussioner uppfattar jag att vi just sökte identifiera svaret på den fråga Biesta formulerar, men att vi inte begränsade oss till ”skola” som uppfattades alltför snävt för pedagogikämnet. I en förlängning av Biestas tanke om ordet ”skola”, ovan, kan man tänka sig begreppet ”pedagogisk praktik” för att visa att man inte enbart inkluderar lärarutbildning och skola utan även visar ett intresse för praktiken och en särskild sådan på ett särskilt sätt, nämligen den pedagogiska. Det är också den informella sidan av den praktiska verksamheten som är av intresse, inte enbart den officiella, den strukturella och den politiskt korrekta. Man kan granska vardagen för att förutsättningslöst upptäcka ”praktiker”, oavsett om de är korrekta, målrelevanta eller önskvärda (Hultman & Martinsson, 2018, s. 124).

Här kan den pedagogiska forskningen (inklusive den praktikenära) vara bra för att den ger ett viktigt tillskott till den nuvarande forskningen och bidra till nya insikter om ”praktiken”.

ANVÄNDNING AV FORSKNING

En paradox när det gäller forskningsanvändning och praktikenära forskning är att den senare, genom akademisering, kommer att få samma problem som den traditionella forskningen när det gäller spridning/användning – den blir akademisk och kanske ibland teoretisk.

En episod när det gäller tillägnande av forskning hämtar jag från mina erfarenheter från forskningscirklar med lärare där det visar sig att lärarna menar att de endast kan ägna 10 minuter till inläsning av en artikel. Detta gäller inte alla i alla situationer men antyder något om problematiken och de förutsättningar som kan råda.

När det gäller användning av forskning har Harris et al. (2013) redovisat några intressanta erfarenheter från området ”skolors effektivitet” (bland annat school effectiveness research). De menar att området under mer än tre decennier genererat en mängd forskning, som är både robust och varierad, men de är besvikna över att användningen inte är större: ”Yet many schools and educational systems are not making enough use of the material and their insights” (Harris et al., 2013, s. 3). Författarna noterar att kritiker ifrågasatt området med inspel på teman som ”opraktisk”, ”effektivitet för vem?” och användning av ”checklistor”. Harris et al. menar att de fortfarande ser att man väljer reformer som saknar gedigen empirisk evidens. Författarnas förslag till förklaring av sakernas tillstånd är bland annat att forskningen är akademisk och mycket omfattande. Ett annat skäl kan vara att forskningen på senare tid

fjärrmat sig från klassrumsnivån. Författarnas erfarenheter tyder ändå på att lärare och rektorer är mer benägna att ta till sig forskning om den stödjer deras egen professionalitet. Harris et al. (2013) menar att användningen borde kunna förbättras genom att lyssna på praktiken och om lärarna själva kan forska, med en förhoppning om att detta skulle uppmärksamma klassrumsproblematiken. Författarna menar att området behöver en fullständig nyorientering med nya metoder och framförallt ett fokus på "(...) the dynamic interaction between research, policy and practice (...)" (Harris et al., 2013, s. 15). Inte som konsumenter av forskning utan som medproducenter i formulering och genomförandet av forskning för att undvika att ambitionerna "(...) 'getting lost in translation'", det vill säga att man förlorar forskningens slutsatser och innebörder när man försöker översätta till praktisk tillämpning. Liknande insikter kan ses i praktikhärla analyser med begrepp som "skiktning", vilket innebär att innovationen lever kvar i språket men inte i praktiken (Hultman, 2015).

Här kan pedagogisk forskning vara bra då och om den bidrager till en nyorientering och/eller en problematisering av ett forskningsområde.

PEDAGOGISK FORSKNING, DET PRAKTIKNÄRA OCH LÄRANDET

Många gånger används forskning för att styra skolor och andra verksamheter och principen blir enligt devisen "den som vet det rätta gör det rätta", vilket inte alltid stämmer eftersom det är många faktorer som påverkar pågående processer. Den här typen av rationella styrningsprinciper kan ses i målstyrning, kvalitetsutveckling och nu senast evidensbaserad praktik.

Ett sätt att förstå förhållandet mellan akademisk respektive praktikhärla forskning är att uppfatta den akademiska som mera inriktad mot teori/förståelse och den praktikhärla mera mot handling/reflektion utan att för den skull bli alltför kategorisk. En strävan kunde vara att sträva efter ett närmande mellan dessa kategorier så att det blir möjligt att än mera se den teoretiska potentialen i det praktikhärla (praktiken är teoretisk) och se betydelsen av det teoretiska i praktiken. Jag tycker mig se dessa möjligheter i de praktikhärla projekt jag deltagit i: allt från traditionella forskningsprojekt, till olika former av praktikhärla utvecklingsarbete som exempelvis skolors egna initiativ till utveckling, till exempel rektorers och lärares arbete med kollegialt lärande. Min erfarenhet är att det pågår en mängd intressanta "projekt" i skolor som få känner till och som både kan vara initierade av andra men ofta kommer av lokala initiativ – här finns en potential. Och *här kan pedagogisk forskning* fylla en roll och bidra till lärande och insikter.

REFERENSER

- Avby, Gunilla, Nilsen, Per, & Ellström, Per-Erik (2015). Exploring evidence- based practice in practice – the case of social work. I M. Elg, P.-E. Ellström, M. Klofsten, & M. Tillmar (red.), *Sustainable development in organizations: Studies on innovative practices* (s. 153–168). Edward Elgar Publishing.
- Biesta, Gert (2007). Bridging the gap between educational research and educational practice: the need for critical distance. *Educational Research and Evaluation, 13*(3), 295-301.
- Biesta, Gert (2011). Disciplines and theory in the academic study of education: a comparative analysis of the Anglo-American and Continental construction of the field. *Pedagogy, Culture & Society, 19*(2), 175-192. 10.1080/14681366.2011.582255.
- Carlgren, Ingrid (2015). *Kunskapskulturer och undervisningspraktiker*. Daidalos.
- Chaklin, Seth, & Lave, Jean (red.) (1993). *Understanding practice: perspectives on activity and context*. Cambridge university press. doi.org/10.1017/CBO9780511625510
- Cochran Smith, Marilyn, & Lytle, Susan (1990). Research on teaching and teacher research: the issues that divide. *Educational Researcher, 19*(2), 2-11.
- Harris, Alma, Chapman, Christopher, Muijs, Daniel, Reynolds, David, Campbell, Carol, Creemers, Bert, Earl, Lorna, Kyriakides, Leonidas, Munoz, Gonzalo, Stoll, Louise, Stringfield, Sam, van Velzen, Boudewijn, & Weinstein, Jose (2013). Getting lost in translation? An analysis of the international engagement of practitioners and policy-makers with the educational effectiveness research base. *School Leadership & Management, 33*(1), 3-19. doi.org/10.1080/13632434.2012.723622
- Hultman, Glenn (2001). *Intelligenta improvisationer. Om lärares arbete och kunskapsbildning i vardagen*. Studentlitteratur.
- Hultman, Glenn (2015). *Transformation, Interaktion eller Kunskapskonkurrens. Forskningsanvändning i praktiken*. VR/UVK-rapport från SKOLFORSK.
- Hultman, Glenn (2021). Kunskapsbildning eller praktikhärla forskning? *Pedagogisk Forskning i Sverige, 26*(2-3), 116-121.
- Hultman, Glenn, & Martinsson, Bengt-Göran (2018). Pedagogiskt arbete som tvärvetenskapligt forsknings- och utbildningsfält. Exemplet Linköpings universitet. *Pedagogisk Forskning i Sverige, 23*(5), 118-136.
- Jackson, Philip (1968). *Life in classrooms*. Teachers College Press.
- Lundgren, Ulf P. (1984). "Ramfaktorteorins" historia. I Donald Broady, & Ulf P. Lundgren (red.), *Rätten att tala* (s. 69-81). (Skeptron 1). Symposion.
- Marton, Ference, Dahlgren, Lars Owe, Svensson, Lennart, & Säljö, Roger (1977). *Inläring och omvärldsutfattning*. Norstedts.

- McLaughlin, Milbery, W. (1998). Listening and learning from the field: tales of policy implementation and situated practice. I Andy Hargreaves, Ann Lieberman, Michael Fullan, David Hopkins (red.), *International handbook of educational change* (s. 70-84). Kluwer Academic Publishers.
- Nuthall, Graham (2005). The cultural myths and realities of classroom teaching and learning: a personal journey. *Teachers College Record*, 107(5), 895-934.
- Powell, Walter W., & Colyvas, Jeannette A. (2008). Microfoundations of institutional theory. I Royston Greenwood, Christine Oliver, Roy Suddaby, & Kerstin Sahlin, (red.), *The SAGE Handbook of Organizational Institutionalism* (s. 276-298). Sage.
- Siskin, Leslie S (1994). *Realms of knowledge. Academic departments in secondary schools*. The Falmer Press.
- Sundberg, Daniel (2021). *Svenska läroplaner. Läroplansteori för de pedagogiska professionerna*. Studentlitteratur AB.
- Wolcott, Harry (1977/2003). *Teachers vs. technocrats: an educational innovation in anthropological perspective*. University of Oregon.